

بررسی میزان توجه به حقوق شهروندی در پروژه‌های عمران شهری (مطالعه موردی: محله‌های داماهی و پیامبر اعظم شهر بندرعباس)

وحید سهرابی - دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری، واحد لارستان، دانشگاه آزاد اسلامی، لارستان، ایران

محمد ابراهیم عفیفی - دانشیار گروه جغرافیا، واحد لارستان، دانشگاه آزاد اسلامی، لارستان، ایران (نویسنده مسئول)

afifi.ebrahim6353@gmail.com

مرضیه موغلی - دانشیار گروه جغرافیا، واحد لارستان، دانشگاه آزاد اسلامی، لارستان، ایران

پذیرش: ۱۴۰۳/۹/۱۳

دریافت: ۱۴۰۳/۸/۲۵

چکیده

هدف این پژوهش تعیین میزان توجه به حقوق شهروندی در پروژه‌های عمران شهری (مورد مطالعه: ساکنان محله‌های داماهی و پیامبر اعظم شهر بندرعباس) است. این پژوهش از نظر هدف کاربردی، از نظر روش توصیفی-پیمایشی و از نظر جمع‌آوری داده‌ها میدانی است. جامعه آماری پژوهش ساکنان دو محله داماهی و پیامبر اعظم شهر بندرعباس (دامنه سنی ۱۵ تا ۵۰ سال) بودند که از بین آنها با استفاده از فرمول حجم نمونه کوکران برای جامعه نامحدود تعداد ۳۸۴ نفر (۱۹۲ نفر محله داماهی و ۱۹۲ نفر محله پیامبر اعظم) به عنوان نمونه تعیین و به شیوه طبقه‌ای تصادفی انتخاب شدند. ابزار مورد استفاده پرسشنامه محقق ساخته بود که روایی آن با استفاده از روش وابسته به محتوا تایید و ضریب پایایی آن با استفاده از فرمول آلفای کرونباخ $0/83$ برآورد شد. جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات از آمار توصیفی و استنباطی (آزمون t تک نمونه‌ای و آزمون t مستقل) استفاده شد. یافته‌های پژوهش نشان داده که میزان توجه به حقوق شهروندی در محله داماهی بالاتر از حد متوسط و در محله پیامبر اعظم کمتر از حد متوسط بوده که تفاوت این دو معنادار بوده است ($P < 0/01$). میزان توجه به حقوق زیستی در محله داماهی در حد متوسط ولی در محله پیامبر اعظم بیش از حد متوسط بوده که تفاوت بین آنها نیز معنادار است ($p < 0/01$). توجه به حقوق اجتماعی و فرهنگی، حقوق اقتصادی و حق دسترسی به خدمات شهری در محله داماهی بیش از حد متوسط و در محله پیامبر اعظم کمتر از حد متوسط بوده که تفاوت بین این دو محله معنادار بوده است ($p < 0/01$). نتیجه آنکه هر دو محله مورد مطالعه بویژه محله پیامبر اعظم از نظر میزان توجه به حقوق شهروندی بایستی مورد توجه و بازنگری قرار گرفته و اقدامات مناسبی در راستای تحقق هر چه بیشتر حقوق شهروندی صورت گیرد.

کلیدواژه: ها حقوق شهروندی، پروژه های عمران شهری، محله های داماهی و پیامبر اعظم ؛

مقدمه

در آستانه هزاره سوم فضا های عمومی شهری به عنوان مکان سوم که نقش اساسی در برقراری تعاملات اجتماعی ایفا می نمایند مورد توجه قرار گرفته اند. فضاهای شهری مکان هایی هستند که به عموم شهروندان تعلق دارند و منحصر به جنبه های کالبدی و فیزیکی نبوده و در حقیقت با حضور و فعالیت انسان است که معنا پیدا می کنند. این تعامل اجتماعی و مشارکت مردمی را می توان عنصر اصلی و اساسی محتوای فضای شهری برشمرد که روابط انسانی و فعالیت های شهری را تحت تأثیر خود قرار می دهد. فضاهای عمومی شهری در واقع آن بخش از فضاهایی هستند که برای همه قابل دسترسی بوده و بستری برای کنش ها و تعاملات اجتماعی تلقی شده و از اهمیت زیادی برخوردار می باشند (کربلایی حسینی غیاثوند و بهزادپور، ۱۳۹۸: ۱۰۶). فضاهای شهری نقش مهمی در رشد اجتماعی شهروندان دارند. زیرا در این مکان هاست که برخوردهای اجتماعی شکل گرفته، هاله های اجتماعی تعریف شده و سازوکارهای زندگی جمعی تجربه می گردد. بنابراین فضاهای شهری نقش مهم را در تعاملات اجتماعی شهروندان ایفا می کنند (اعتصامیان و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۱۷). به زعم پاک نهاد و پژوهان فر (۱۳۹۶: ۱۸۶) فضای پیرامون زندگی فرد تأثیر مهمی بر رفتار کنش اجتماعی وی دارد. کیفیت بالای محیط باعث افزایش روابط اجتماعی و بالعکس می گردد. مشارکت افراد در محیط زندگی خود حس تعلق را به دنبال خواهد داشت و حس تعلق نیز منجر به برقراری روابط اجتماعی قوی خواهد شد. برازمند و تقدسی نژاد (۱۴۰۱: ۱۴۱) معتقدند یکی از مهم ترین اهداف مدیریت شهری، بایستی ارتقاء شرایط کار و زندگی اقصاء مختلف اجتماعی، اقتصادی، حفاظت از حقوق شهروندی^۱، تشویق به توسعه اجتماعی و اقتصادی و حفاظت از آن باشد. حقوق شهری، شاخه ای از حقوق عمومی است که روابط شهروندان و مدیران شهری را تنظیم می کند. به حقوق شهروندی مجموعه ای از حقوق با هر درجه از اهمیت است که در قلمرو حکومتی برای اتباع قلمرو شناخته شده (مولایی و غفاری (۱۴۰۱: ۱۴۵) که شامل سه بعد حقوق مدنی، حقوق اجتماعی و حقوق سیاسی می باشد (زارع اندریان و همکاران، ۱۴۰۲: ۱۵۸). به گفته شجاعی باغینی و همکاران (۲۰۲۳: ۱۶۰) امروزه بیشتر بر حقوق شهروندی تأکید می شود تا وظایف و مسئولیت های شهروندان. این حقوق عبارتند از حقوق مدنی، سیاسی، اجتماعی و در این میان حقوق افراد، یعنی حقوق طبیعی برای بهره مندی از حداقل استانداردهای اقتصادی، امنیتی، اجتماعی، بهداشتی و غیره از اهمیت بیشتری برخوردار است. حقوق شهروندی جزء لاینفک جامعه مدنی و مبنای تشکیل آن می باشد. چرا که امکان مشارکت داوطلبانه همه افراد در تمام عرصه های اجتماع را فراهم می کند. جایگاه حقوق شهروندی برای حل موفقیت آمیز مسائل مهم حکومت داری یعنی نیاز به توزیع عادلانه منابع و حفظ نظم بسیار حیاتی بوده و نقش مهمی را در حل برخوردهای اجتماعی ایفا کرده می کند (برازمند و تقدسی نژاد، ۱۴۰۱: ۱۴۰). حیدری (۱۴۰۲: ۲۵۳) معتقد است اهمیت حقوق شهروندی به حدی است که رابطه نزدیکی با جایگاه حاکمیت پیدا می کند و حتی برخی بر این باورند که جامعه ای که در آن حقوق شهروندی نهادینه نشده باشد، رابطه مردم و حاکمیت دچار تزلزل می شود. تحقق حقوق شهروندی در هر نظام حقوقی، نیازمند عملکرد هماهنگ و یکپارچه تمامی دستگاه های

^۱ -citizenship rights

حاکمیتی و مشارکت مردمی است. یکی از بسترهای احقاق حقوق شهروندی شهر و فضاهای شهری است. شهرو فضاهای مختلف آن پتانسیل مناسبی برای پاسخگویی به نیازهای ساکنان آن هستند. بر همین اساس حوزه های رفتاری گوناگون در محیط شهری پدیده آورنده فضاهای مختلفی است که بر حسب نیاز شهروندان به وجود می آیند. در طرح یک فضای شهری (عمومی) باید به ویژگی های همه گروه‌ها زنان و مردان، پیر و جوان و کودکان توجه شود. فضاهای شهری و ساختار کالبدی و کارکرد اجتماعی اش عرصه مطلوبی برای رشد و بالندگی جامعه مدنی است. امروزه توجه به حقوق شهروندی در ساخت فضاهای شهری از اهمیت و جایگاه ویژه ای برخوردار است. در سایه رعایت حقوق مدنی، سیاسی و اجتماعی است که جامعه شکل می‌گیرد. ما در دورانی زندگی می‌کنیم که زندگی شهری، واقعیت غیر قابل انکار دوران ماست. زندگی شهری نیازمند الزامات و واجد ویژگی‌های مختلفی است که یکی از مهمترین آنها توجه به حقوق و مسئولیت شهروندی است. حقوق شهروندی، مبنای اجرای عدالت اجتماعی بوده و به نوعی با کیفیت زندگی شهروندان در ارتباط است یعنی هر اندازه توجه به حقوق شهروندی بیشتر باشد به نوعی کیفیت زندگی مردم نیز بالاتر خواهد بود. بنابراین حقوق شهروندی بایستی از سوی دستگاه‌های حاکمیتی بویژه دستگاه‌هایی که ارائه دهنده خدمات شهری هستند باید مورد توجه قرار گیرد. از آنجایی که بررسی وضعیت حقوق شهروندی در شهر می‌تواند به عنوان یک کارنامه برای دستگاه های حاکمیتی تلقی گردد لذا لازم است تا عملکرد دولت و سازمانهای مربوطه در این خصوص مورد ارزیابی قرار گیرد مناطق داماهی و پیامبر اعظم شهر بندرعباس به عنوان مناطقی که بخش قابل توجهی از جمعیت این شهر را در خود جایی داده از جمله مناطقی هستند که طی سالهای اخیر از رشد جمعیت بالایی برخوردار بوده اند. امروزه با توجه به تغییر سبک زندگی سطح انتظارات شهروندان از دستگاه و سازمانهایی که امر شهر سازی و ارائه خدمات در این زمینه را برعهده دارند افزایش یافته است و مرم مطالبه گر حقوق شهروندی خود می‌باشند. از آنجایی که دستگاه های مختلف متولی پیاده سازی حقوق شهروندی می‌باشند لذا هر گونه کوتاهی و قصور این دستگاه ها می‌تواند در کیفیت زندگی شهروندان نقش قابل توجهی را داشته باشد بنابراین دستگاه هایی که وظیفه ارائه خدمات مختلف شهری به شهروندان را برعهده دارند بایستی همه تلاش خود را در این زمینه اعمال نمایند بخصوص در محله هایی که نوپا هستند. همانطور که ذکر شد مناطق داماهی و پیامبر اعظم از جمله مناطق نوپای شهر بندرعباس می‌باشند بنابراین بایستی توجه ویژه‌ای به حقوق شهروندان در این مناطق صورت گیرد اما مسئله آن است که تا چه حد این مهم صورت گرفته و دستگاه های مربوطه تا چه توانسته اند به وظایف خود که همانا پیاده سازی حقوق شهروندی است عمل کنند؟ در همین راستا در این پژوهش ضمن بررسی نظرات ساکنان این دو منطقه تلاش شد تا به این سوال پاسخ داده شود که تا چه میزان در محله های داماهی و پیامبر اعظم شهر بندرعباس به حقوق شهروندی (حقوق زیست‌محیطی، حقوق اجتماعی و فرهنگی، حقوق اقتصادی و حق دسترسی به خدمات شهری) توجه شده است؟

مبانی نظری

مدیریت شهری

شهر به عنوان یک منبع توسعه مطرح است و جایگاه مدیریت شهری در روند توسعه شهر و بهبود سکونتگاه‌های شهری نقش بسیار مهم و تعیین کننده دارد. اصطلاح مدیریت شهری تنوع مفهومی گسترده دارد، اما در جمع‌بندی کلی تعاریف ارائه شده از مدیریت شهری می‌توان گفت نظام مدیریت شهری عبارت است از سازمان گسترده متشکل از نظام مجزا رسمی و غیر رسمی ذی ربط و موثر در حیطه های مختلف اجتماعی و کالبدی حیات شهری با هدف اداره، هدایت و کنترل توسعه همه جانبه و پایدار شهر (میرزازاده دوستان، ۱۴۰۱: ۲۲). یکی از وظایف مدیریت شهری آماده سازی خدمات لازم برای بهبود استانداردهای زندگی شهری است. شهر مجموعه ای از فعالیت های و فیزیکی است و به همین علت ضرورت دارد برای استفاده بهتر از انسانیمجموعه فعالیت ها و جلوگیری از هدر رفتن نیروها در آنجا مدیریت اعمال شود. بنابراین مدیریت شهرها با استفاده از مدیریت علمی و آخرین یافته ها در مورد بهترین شیوه های برخورد با منابع انسانی و محیطی پایه عرصه وجود گذاشته است (برزامند و تقدسی نژاد، ۱۴۰۱: ۱۴۸).

اهداف مدیریت شهری

به دلیل اهمیت و جایگاه شهر در زندگی اجتماعی بشر، همواره شهر، شهرنشینی و مدیران آن از مشغله های فکری اندیشمندان در طول تاریخ بوده است و همواره متفکران بزرگ اجتماعی از ابن خلدون تا افلاطون و هاروی^۱، رابرت پارک^۲ و... به مطالعه در باره مسائل شهری پرداخته و اهدافی را برای مدیریت شهری ارائه نمودند:

۱. ارتقا شرایط کار و زندگی همه جمعیت شهر با توجه به افراد گروهای کم درآمد؛

۲. تشویق توسعه اقتصادی اجتماعی پایدار؛

۳. حفظ از محیط کالبدی شهر و ظالیف مدیریت شهری؛

از دیدگاه سیاست شهری مطالبات و تقاضای های شهروندان از مدیریت شهری عمدتاً معطوف به چند مقوله اساسی زیر است:

۱. استفاده از منابع شهری و امکانات و خدماتی که نیاز مبرم زندگی شهری می باشد.

¹ - Harvey

² - Robert E. Park

۲. تاثیر گذاری بیشتر برسازو کارتصمیم گیری های شهری.
۳. فراهم شدن سازکارها و ترتیبات نهادی برای تحقیق بیشتر مشارکت شهروندی در زندگی شهری.
۴. تثبیت قانونمندانانه حقوق و وظایف متقابل شهروندان و مدیریت های شهری.
۵. آماده سازی زیر ساخت های اساسی برای عملکرد کارآمدشهرها.
۶. آماده سازی خدمات الزم برای توسعه منابع انسانی، بهبود بهره وری و بهبود استاندارهای زندگی شهری.
۷. تنظیم فعالیت های تاثیر گذار بخش خصوصی برامنیت، سالمتمی و رفاه اجتماعی جمعیت شهری.
۸. آماده ساختن خدمات و تسهیل الزم برای پشتیبانی فعالیت های مولد و عملیات کارآمد موسسه های خصوصی در نواحی شهر(میرزازاده دوستان، ۱۴۰۱: ۲۴)؛

مفهوم حقوق شهروندی

برای درک بهتر مفهوم حقوق شهروندی در ابتدا باید تعریفی از شهروند داشته باشیم. در لغت نامه دهخدا شهروند^۱ اهل یک شهر یا کشور تعریف شده و در ادامه توضیح داده است که وند در این واژه در گذشته بند بوده است و در واقع این واژه شهر بند بوده (به معنای کسی که به شهری بند است) و با گذشت زمان بند به وند تبدیل شده است و معادل انگلیسی Citizen است (کرمی مقدم و پروین: ۱۳۹۹: ۱۰۱۱). واژه شهروند یک بار اجتماعی دارد و یک بار حقوقی، به عبارتی محتوای شهروندی از سویی به نحوه تعامل انسان در محیط اجتماع باز می گردد و از سویی این حقوق در کنار سایر حقوق معنا پیدا می کند. یکی از مفاهیم مرتبط با شهروند حقوق شهری است حقوق شهری، شاخه ای از علم حقوق است که روابط شهروندان و مدیران شهری را تنظیم می کند. به زعم برازمند و تقدسی نژاد (۱۴۰۱: ۱۴۶) حقوق شهری مجموعه قوانین و مقرراتی است که ارتباط شهروندان را با ادارات و نهادهای شهرتنظیم می کند و حقوق و وظایف ناظر بر شهرداری ها و شوراهای و سایر ادارات شهری را بیان می کند. موضوع اصلی حقوق شهری بیان ارتباط شهروندان با شهرداریها و ادارات و بیان وظایف و حقوق آنان در برابر یکدیگر و نحوه اداره امورات شهری و کیفیت نظارت شهرداری ها بر فعالیت های شهری است. به موازت حقوق شهری، حقوق شهروندی وجود دارد. حقوق شهروندی که در لغت معادل عربی آن "حقوق المواطن" و معادل انگلیسی آن Citizen Rights و معادل فرانسوی آن Droit du Citoyen می باشد (سیفی آتشگاه، ۱۳۹۸: ۷۰). حقوق شهروندی حقوقی است که هر فرد به عنوان اینکه در جامعه زندگی می کند از آن بهره مند

^۱ -Citizen

شده و می‌تواند آن را مطالبه و از تعرض به آن جلوگیری کند و از حمایت قانون و جامعه نسبت به آن برخوردار شود (فاخری، ۱۴۰۳: ۵). کرمی مقدم و پروین (۱۳۹۹: ۱۰۱۲) معتقدند حقوق شهروندی بر اصولی همچون کرامت انسانی، صانت از حقوق و آزادی‌های غیر قابل سلب، حاکمیت مردم، برخورداری همه مردم از حقوق انسانی مساوی، منبع تبعیض و حمایت یکسان قانون از همه افراد ملت مبتنی است.

برازمند و تقدسی نژاد (۱۴۰۱: ۱۴۷) ویژگی‌های زیر را برای حقوق شهروندی ارائه نموده‌اند:

۱- جهانی بودن آن است؛ هر فرد از هر کجا، هر جنس، نژاد، زبان و دین که باشد مستحق آن است و کمسی نمی‌تواند این حق را از او سلب کند.

۲- این حق غیر قابل انتقال و غیر قابل انفکاک است؛ زیرا بدون آن فرد را نمی‌توان بشر نامید.

۳- این حق هدیه الهی است و هیچ مقامی مانند حکومت یا مقامات مذهبی این حق را اعطا نمی‌کنند.

۴- عناصر آن لازم و ملزوم همدیگر، متمم و مکمل سایرین است.

۵- حقوق فطری و ذاتی است و جزء صفات شخصیتی انسان است و وابسته به هیچ قراردادی نیست.

۶- تقسیم‌ناپذیر است و نمی‌توان به دلیل عدم ضرورت یا کم‌اهمیت بودن، آن را از کسی سلب کرد.

پیشینه تجربی

کریمی مشاور و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان رابطه ارتفاع ساختمان‌های بلند با سلامت روان شهروندان؛ مطالعه موردی: مجتمع سعیدیه همدان نتیجه گرفتند که ارتفاع ساختمان‌های بلند به واسطه بروز مقولاتی چون محصوریت نامناسب، تبعات کالبدی-بصری، خرداقلیم، محدودیت‌های چشم‌انداز، معضلات اجتماعی، اشراف، ناهمگنی در بافت شهری و آثار سوء زیست‌محیطی، فشار روانی ایجاد می‌کند و درگیری درازمدت شهروندان با واکنش‌های هیجانی ناشی از فشارهای روانی، باعث آسیب دیدن سلامت روان آنان می‌شود. شجاعی و پولادی (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان مطالعه ضرورت‌ها و چالش‌های بلند مرتبه سازی (مطالعه موردی شهرستان چالوس) نتیجه گرفتند که از بین مولفه‌های مورد بررسی به ترتیب مولفه‌های میزان رضایت از کیفیت محیط زندگی (۴.۷۸)، میزان رضایت از خدمات آموزشی با (۳.۹۰) بیشترین مقادیر میانگین عددی را به خود اختصاص داده‌اند. از طرفی دیگر، مولفه‌های امنیت پیاده روی (۲.۹) و رضایت از کیفیت از مسکن (۲.۸) پایین‌تر میانگین رضایت را به

خود اختصاص داده اند. قربانی پارام (۱۴۰۰) در پژوهشی با عنوان ارائه الگوی جدید برج سازی بر مبنای توسعه پایداری اجتماعی در استان تهران نتیجه گرفتند که عملکرد مناسب در طراحی بام و همکف، ایجاد فضاهای مناسب اجتماعی، تعاملاتی در کاهش مشکلات برج نشینی و ایجاد سرزندگی و مشارکت عمومی و به تبع آن توسعه پایدار اجتماعی نقش آفرین باشد. طراحی گردشگاه و مجهز کردن برج ها به خدمات عمومی اولیه (رستوران، مغازه، مهد کودک، آرایشگاه، سوپر مارکت، باشگاه، استخر...) قادر است در ایجاد حس تعلق و تعاملات، و از سوی دیگر در کاهش سفرها در شهر و توسعه اجتماعی موثر واقع شود. بهزادپور (۱۴۰۰) در پژوهشی با عنوان پژوهشی بر جایگاه طبیعت در حس سرزندگی ساکنان در مجتمعهای مسکونی نتیجه گرفت که در طول سالیان گذشته مجتمع های مسکونی متعددی در شهرها یا اطراف شهرها ساخته شد که در بسیاری از نمونه ها، تنها به بعد فیزیکی و کالبدی این مجتمع های مسکونی توجه شده است. به طوریکه در ساخت آنها تنها رفع نیاز سرپناه مدنظر بوده و هیچ توجهی به رفع نیازهای روحی و روانی، تعاملات اجتماعی، روابط همسایگی و به خصوص سرزندگی ساکنان نشده است. طی بررسی مجتمع های اکباتان تهران، پردیسان قم، زیتون اصفهان و مهرگان قزوین نتیجه گرفت که سرزندگی و روابط و تعاملات اجتماعی در دو مجتمع مسکونی اکباتان و زیتون وضعیت بسیار بهتری نسبت به دو مجتمع مسکونی پردیسان و مهرگان دارد و اختلاف زیادی بین این دو گروه وجود دارد. مولایی و غفاری (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان جایگاه احکام و اخلاق اسلامی و حقوق شهروندی در پروژه های عمران شهری (نمونه مطالعاتی: پروژه عتیق تبریز) نتیجه گرفتند که پروژه عتیق شهر تبریز از منظر رعایت قواعد فقهی، اخلاقی اسلامی و حقوق شهروندی در سطح پایینی قرار داشته و نتوانسته است به مصادیق این سه بعد از آثار و نتایج پروژه های عمران شهری پاسخگویی مناسب داشته باشد. بابایی الیاسی و همکاران (۱۴۰۲) نیز در سنجش میزان رضایتمندی شهروندان از مؤلفه های کیفیت زندگی در شهرهای کوچک، رضایت شهروندان از مؤلفه های اقتصادی، کالبدی و خدماتی، محیط زیست، اجتماعی-فرهنگی و مدیریت شهری را نامطلوب ارزیابی کرده اند.

احمد و همکاران (۲۰۱۷) در پژوهشی با عنوان اثرات ساخت و سازهای مسکونی بلندمرتبه بر پایداری سیستم های مسکن نتیجه گرفتند که ساخت و سازهای مسکونی بلند مرتبه تأثیر مخربی بر نیازهای روانی انسان ایجاد می کنند.

گیاسو و گیاسو^۱ (۲۰۱۸) در پژوهشی با عنوان تاثیر ساختمان های بلندمرتبه بر محیط زندگی نتیجه گرفتند که مناطق شهری مرتفع هم بر ایرویدینامیک محلی و هم بر شرایط دمایی قلمرو تاثیر گذاشته در نتیجه مناطق نامطلوب محیطی با هوای راکد در فضای باز عمومی ایجاد می گردد. همچنین ساختمان های مرتفع در مناطق شهری به عنوان یک

^۱ - Giyasov and Giyasova

سیستم موثر گرمایش خورشیدی سطوح عمودی ساختمان ها و سطوح افقی پشت بام ها، پیاده روها و جاده ها، گرما را انباشته می کنند و منجر به تشکیل جزایر حرارتی شهری می شوند. ایچنر و ایوانوا^۱ (۲۰۱۸) در پژوهشی با عنوان جنبه های اجتماعی اکولوژیکی ساختمان های بلندمرتبه نتیجه گرفتند که تأثیر اجتماعی-اکولوژیکی ساختمان های بلند به اندازه کافی مورد مطالعه قرار نگرفته است. از یک طرف تأثیر منفی آنها بر زیست کره و مردم آشکار است. از سوی دیگر گروه هایی از جمله مقامات شهری، توسعه دهندگان، معماران و بخشی از جمعیت شهری علاقمند ساخت این گونه از ساختمانها هستند که هر یک از این گروه ها به منافع خاص خود توجه می نمایند. لارکومبی^۲ و همکاران (۲۰۱۹) در پژوهشی با عنوان آپارتمان های بلندمرتبه و بهداشت روان شهری-نماهای تاریخی و معاصر نتیجه گرفتند که رویکردهای ناعادلانه به طراحی شهری تأثیر قدرتمندی در تداوم آسیب های اجتماعی و ناملایمات روانی دارد. با افزایش مهاجرت شهری، این امر نابرابری های بهداشتی، استرس، جرم و جنایت و فقر را تشدید می کند و شهرها را به طور فزاینده ای «ناسالم» می کند. زیرا مکان نقش کلیدی در ساختار اجتماعی-اقتصادی دارد. مکان یابی نادرست ساختمان های بلندمرتبه می تواند تأثیرات نامطلوب اجتماعی-اقتصادی بر مناطق شهر و ساکنان آن مناطق داشته باشد. علاوه بر این، تجمع ساکنان محروم در یک ساختمان بلند، خطر پیامدهای نامطلوب سلامت روان را افزایش می دهد. دویجنندرا^۳ و همکاران (۲۰۲۱) در پژوهشی با عنوان مدل سازی اثرات اجتماعی ساختمان های بلندمرتبه مسکونی در مرحله پس از اشغال: مطالعه موردی نتیجه گرفتند که مهم ترین و تأثیرگذارترین اثرات شناسایی شده توسط این مطالعه، رفتار ضد اجتماعی، عدم انسجام اجتماعی و عدم ارتباط اجتماعی با همسایگان بوده است. نوگروهو^۴ و همکاران (۲۰۲۲) در پژوهشی با عنوان تأثیر ساختمان های بلند بر محیط حرارتی اطراف نتیجه گرفتند که ساختمانهای مرتفع از طریق تلاطم باد، سرمایش و گرمای بیش از حد محیط حرارتی محیط اطراف خود را تخریب می کند. تلاطم هوا و جریان هوا با سرعت بالا بر اساس ارتفاع ساختمان می تواند باعث ایجاد شرایط ناخوشایند در محیط اطراف شود. بنابراین، ساختمان های بلند به شدت بر شرایط حرارتی محلی تأثیر می گذارد.

روش پژوهش

این پژوهش از نظر هدف کاربردی، از نظر روش توصیفی-پیمایشی و از نظر جمع آوری داده ها میدانی است. جامعه آماری پژوهش، کلیه ساکنان، محله های داماهی و پیامبر اعظم شهر بندرعباس (دامنه سنی ۱۵ تا ۵۰ سال) بودند.

¹ - Eichner and Ivanova

² - Larcombe

³ - Dwijendra

⁴ - Nugroho

که بر اساس فرمول حجم نمونه کوکران برای جامعه نامحدود تعداد ۳۸۴ نفر انتخاب و بین دو محله به طور مساوی (هر محله ۱۹۲ نفر) تقسیم شده و به صورت تصادفی انتخاب شدند (جدول ۱).

جدول ۱- توزیع افراد نمونه به تفکیک محله و جنسیت

مجموع	مرد	زن	محله‌ها
۱۹۲	۹۶	۹۶	محله داماهی
۱۹۲	۹۶	۹۶	پیامبر اعظم
۳۸۴	۱۹۲	۱۹۲	مجموع

ابزار مورد استفاده در این پژوهش پرسشنامه محقق ساخته بود. که بصورت بسته پاسخ و در قالب طیف پنج درجه ای لیکرت (خیلی کم تا خیلی زیاد) در ابعاد حقوق زیست محیطی، حقوق اجتماعی و فرهنگی، حقوق اقتصادی و حق دسترسی به خدمات شهری تهیه شد (جدول ۲ و ۳).

جدول ۲- مولفه‌ها، تعداد و گویه‌های پرسشنامه

شماره گویه‌ها	تعداد گویه‌ها	ابعاد حقوق
۱ تا ۷	۷	حقوق زیست محیطی
۸ تا ۱۹	۱۲	حقوق اجتماعی و فرهنگی
۲۰ تا ۲۶	۷	حقوق اقتصادی
۲۷ تا ۴۰	۱۴	حق دسترسی به خدمات شهری

جدول ۳- نمونه گویه‌های پرسشنامه

گویه‌ها	ابعاد حقوق
آلودگی‌های زیست محیطی مثل آلودگی‌های صوتی و هوا، نظافت خیابانها و فضاهای شهری، وضعیت بهداشتی محل سکونت، جمع‌آوری به موقع زباله‌ها، پارک‌ها، فضاهای سبز ورودی و میدین، فراوانی حیوانات موذی و سگ در سطح محله؛	حقوق زیست محیطی
احساس امنیت و آسایش در محل سکونت، مشارکت مردم در انجام فعالیت‌های محله، امنیت زنان و کودکان در فضاهای شهری، حس شادی و سرزندگی در محل سکونت، میزان تعاملات اجتماعی و	حقوق اجتماعی و فرهنگی

مشارکت در فعالیت های جمعی، دسترسی به ایستگاه پلیس و عملکرد نیروی انتظامی، ترس از وجود افراد ولگرد و مزاحمت های فیزیکی در فضاهای شهری، نبود افراد معتاد و ولگرد در سطح محله.	
وجود بازارچه های متعدد، حضور دست فروشان در سطح محله، زیبا سازی فضاهای خرید، وجود بازارهای خرید، نظارت بر بازار، دسته بندی بازارها،	حقوق اقتصادی
کفپوش پیاده رو ها و خیابان، ایستگاه های اتوبوس و تاکسی، پارکینگ های مناسب، طراحی و تعبیه مبلمان شهری، توزیع عناصر مبلمان (میز، نیکت، سطل زباله، چراغ های روشنایی)، وجود رمپ های با شیب مناسب در ساختمان ها و مکان های عمومی، وجود آسانسور در ساختمان های عمومی دسترسی	حق دسترسی به خدمات شهری

روایی پرسشنامه با استفاده از روش وابسته به محتوا تایید شد بدین ترتیب که اهداف و سولات پرسشنامه در اختیار متخصصان (صاحب نظران جامعه شناسی) قرار گرفت و پس از بررسی نظرات اصلاحی آنان اعمال گردید. به منظور بررسی پایایی نیز ابتدا پرسشنامه طی یک مطالعه مقدماتی بر روی یک گروه ۳۰ نفری اجرا و پس از آن با استفاده از فرمول آلفای کرونباخ ضریب پایایی برآورد شد. (جدول ۴) جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات از آمار توصیفی و استنباطی (آزمون t تک نمونه ای، آزمون فریدمن، آزمون t مستقل و آزمون تحلیل واریانس) استفاده شد.

جدول ۴- ضرایب آلفای کرونباخ برای محاسبه پایایی مولفه های پرسشنامه

ضریب آلفای کرونباخ	ابعاد حقوق
۰/۸۵	حقوق زیست محیطی
۰/۸۱	حقوق اجتماعی و فرهنگی
۰/۷۸	حقوق اقتصادی
۰/۸۸	حق دسترسی به خدمات شهری
۰/۸۳	کل

جدول ۸ فراوانی متغیرهای دموگرافیک است. در این جدول تعداد افراد نمونه به همراه درصد فراوانی مربوط به آن، در هر گروه از متغیر مشخص شده است. (جدول ۵)

جدول ۵ - جدول فراوانی متغیرهای دموگرافیک

درصد	فراوانی	متغیرهای دموگرافیک	
۵۰	۱۹۲	زن	جنسیت
۵۰	۱۹۲	مرد	
۴۰/۶	۱۵۶	مجرد	تاهل
۵۹/۳	۲۲۸	متاهل	
۲۴/۷۳	۹۵	کمتر از ۲۰ سال	سن
۲۲/۳۹	۸۶	بین ۲۰ تا ۲۹ سال	
۲۷/۳۴	۱۰۵	بین ۳۰ تا ۳۹ سال	
۲۵/۵۲	۹۸	بین ۴۰ تا ۴۹ سال	
۵۱/۳	۱۹۷	دیپلم	تحصیلات
۱۴	۵۴	فوق دیپلم	
۲۳/۹۵	۹۲	لیسانس	
۱۰/۶۸	۴۱	فوق لیسانس و بالاتر	

در جدول ۶ نتایج آزمون کلموگروف اسمیرنوف آورده شده است. مقدار معناداری آزمون کلموگروف اسمیرنوف برای همه متغیرها بیش از ۰/۵۰ است بنابراین فرض نرمال بودن داده ها برای همه متغیرها تایید می شود.

جدول ۶- بررسی نرمال بودن مولفه‌های متغیرهای پژوهش

ابعاد حقوق	تعداد	آماره کلموگروف-اسمیرنوف	سطح معنی داری
حقوق زیست محیطی	۳۸۴	۱/۱۲	۰/۱۴۱
حقوق اجتماعی و فرهنگی	۳۸۴	۰/۸	۰/۲۴۱
حقوق اقتصادی	۳۸۴	۰/۲۹۵	۰/۲۶
حق دسترسی به خدمات شهری	۳۸۴	۱/۲۶	۰/۴۳۱

جدول ۷ نتایج توجه به حقوق شهروندی را نشان می‌دهد. میانگین توجه به حقوق شهروندی در محله داماهی بندرعباس ($\bar{X}=3.11$) بوده که در مقایسه با میانگین فرضی (۳) بیشتر بوده و تفاوت این دو از نظر آماری معنی‌دار است. بنابراین میزان توجه به حقوق شهروندی در محله داماهی بندرعباس بیش از حد متوسط است. اما میانگین توجه به حقوق شهروندی در محله پیامبر اعظم بندرعباس ($\bar{X}=2.67$) بوده که در مقایسه با میانگین فرضی (۳) کمتر بوده و تفاوت این دو از نظر آماری معنی‌دار است. بنابراین میزان توجه به حقوق شهروندی در محله پیامبر اعظم بندرعباس کمتر از حد متوسط است. مقایسه دیدگاه ساکنان این دو محله در خصوص میزان توجه به حقوق شهروندی نشان داده است که میزان t محاسبه شده ($t=6.36$) بوده که در مقایسه با مقدار بحرانی جدول بزرگتر بوده و معنادار می‌باشد. یعنی بین دیدگاه ساکنان محله های داماهی و پیامبر اعظم از نظر میزان توجه به حقوق شهروندی تفاوت معنادار وجود دارد.

جدول ۷- نتایج توصیفی، آزمون معنی‌داری و مقایسه میزان توجه به حقوق شهروندی در محله‌های داماهی و پیامبر اعظم

مقایسه دورمحله		محله پیامبر اعظم			محله داماهی			متغیر
sig	t	sig	t تک متغیره	\bar{X}	sig	t تک متغیره	\bar{X}	
۰.۰۰۰	۶.۳۶	۰.۰۰۰	-۵.۹	۲.۶۷	۰.۰۰۰	۲.۷۵	۳.۱۱	توجه به حقوق شهروندی

جدول ۸ نتایج توجه به حقوق شهروندی را نشان می‌دهد. میانگین توجه به حقوق زیست محیطی در محله داماهی بندرعباس ($\bar{X}=2.97$) بوده که در مقایسه با میانگین فرضی (۳) کمتر بوده و تفاوت این دو از نظر آماری معنی‌دار نیست. بنابراین میزان توجه به حقوق زیستی در محله داماهی بندرعباس در حد متوسط است. اما میانگین توجه به حقوق زیستی در محله پیامبر اعظم بندرعباس ($\bar{X}=3.2$) بوده که در مقایسه با میانگین فرضی (۳) بیشتر بوده و تفاوت این دو از نظر آماری معنی‌دار است. بنابراین میزان توجه به حقوق زیستی در محله پیامبر اعظم بندرعباس بیشتر از حد متوسط است. مقایسه دیدگاه ساکنان این دو محله در خصوص میزان توجه به حقوق زیستی نشان داده است که میزان t محاسبه شده ($t=2.4$) بوده که در مقایسه با مقدار بحرانی جدول بزرگتر بوده و معنادار می‌باشد. یعنی بین دیدگاه ساکنان محله های داماهی و پیامبر اعظم از نظر میزان توجه به حقوق زیستی تفاوت معنادار وجود دارد.

جدول ۸- نتایج توصیفی، آزمون معنی‌داری و مقایسه میزان توجه به حقوق زیستی در محله‌های داماهی و پیامبر اعظم

مقایسه دورمحله		محله پیامبر اعظم			محله داماهی			متغیر
sig	t	sig	t تک متغیره	\bar{X}	sig	t تک متغیره	\bar{X}	

	\bar{X}	t تک متغیره	sig	\bar{X}	t تک متغیره	sig	F	sig
حقوق اقتصادی	۳.۲۱	۴.۱۶	۰.۰۰۰	۲.۸۲	۲.۶۸	۰.۰۰۰	۴.۷۱	۰.۰۰۰

جدول ۱۱ نتایج توجه به حقوق شهروندی را نشان می‌دهد. میانگین حق دسترسی به خدمات شهری در محله داماهی بندرعباس ($\bar{X}=3.17$) بوده که در مقایسه با میانگین فرضی (۳) بیشتر بوده و تفاوت این دو از نظر آماری معنی‌دار است. بنابراین میزان توجه به حق دسترسی به خدمات شهری در محله داماهی بندرعباس بیش از حد متوسط است. اما میانگین توجه به حق دسترسی به خدمات شهری در محله پیامبر اعظم بندرعباس ($\bar{X}=2.82$) بوده که در مقایسه با میانگین فرضی (۳) کمتر بوده و تفاوت این دو نیز از نظر آماری معنی‌دار است. بنابراین میزان توجه به حق دسترسی به خدمات شهری در محله پیامبر اعظم بندرعباس کمتر از حد متوسط است. مقایسه دیدگاه ساکنان این دو محله در خصوص میزان توجه به حق دسترسی به خدمات شهری نشان داده است که میزان t محاسبه شده ($t=7.12$) بوده که در مقایسه با مقدار بحرانی جدول بزرگتر بوده و معنادار می‌باشد. یعنی بین دیدگاه ساکنان محله‌های داماهی و پیامبر اعظم از نظر میزان توجه به حق دسترسی به خدمات شهری تفاوت معنادار وجود دارد.

جدول ۱۱- نتایج توصیفی، آزمون معنی‌داری و مقایسه میزان توجه به حق دسترسی به خدمات شهری در محله‌های داماهی و پیامبر اعظم

مقایسه دور محله	محله پیامبر اعظم				محله داماهی			متغیر
	sig	F	sig	t تک متغیره	\bar{X}	sig	t تک متغیره	
حق دسترسی به خدمات شهری	۰.۰۰۰	۷.۱۲	۰.۰۰۰	۵.۸۷	۲.۶۳	۰.۰۰۰	۴	۳.۱۷

بحث و نتیجه‌گیری

با توجه به یافته‌های پژوهش میزان توجه به حقوق شهروندی در محله داماهی بالاتر از حد متوسط بوده ولی در محله پیامبر اعظم کمتر از حد متوسط بوده که بین این دو تفاوت معنادار بوده است یعنی میزان توجه به حقوق شهروندی در محله داماهی بیشتر از محله پیامبر اعظم می‌باشد. از آنجایی که در این پژوهش به منظور بررسی حقوق شهروندی مولفه‌هایی چون حقوق زیستی، حقوق فرهنگی و اجتماعی حقوق اقتصادی و حق دسترسی به خدمات شهری در نظر گرفته شد لذا این دو محله از نظر مولفه‌های حقوق شهروندی نیز مورد بررسی قرار گرفت. یافته‌های پژوهش نشان داده است که چون میانگین حقوق زیستی (آلودگی‌های زیست‌محیطی، آلودگی‌های صوتی و هوا، نظافت خیابانها و فضاهای شهری، وضعیت بهداشتی محل سکونت، جمع‌آوری به موقع زباله‌ها، پارک، فضاهای سبز ورودی و میدین، فراوانی حیوانات موزی و سگ در سطح محله) در محله پیامبر اعظم نسبت به محله داماهی

بیشتر بوده بنابراین میزان توجه به این مولفه در محله پیامبر اعظم بالاتر از حد متوسط و در محله داماهی کمتر از حد متوسط بوده است. زانجایی که منحنی های داماهی و پیامبر اعظم از جمله محله های هایی هستند که توسعه عمودی داشته اند لذا یافته های پژوهش با یافته های کریمی مشاور و همکاران (۱۳۹۸) همخوانی دارد آنها نیز دریافتند که ساختمان های بلند به واسطه ویژگی هایی که دارند آثار سوء زیست محیطی داشته و فشار روانی ایجاد می کنند که در دراز مدت باعث اختلال در سلامت روان می گردد. احمد و همکاران (۲۰۱۷) نتیجه گرفتند که ساخت و سازهای مسکونی بلند مرتبه تأثیر مخربی بر نیازهای روانی انسان ایجاد می کنند. گیاسو و گیاسو^۱ (۲۰۱۸) نیز دریافتند که ساختمان های مرتفع در مناطق شهری به عنوان یک سیستم موثر گرمایش خورشیدی سطوح عمودی ساختمان ها و سطوح افقی پشت بام ها، پیاده روها و جاده ها، گرما را انباشته می کنند و منجر به تشکیل جزایر حرارتی شهری می شوند. ایچنر و ایوانوا^۲ (۲۰۱۸) نیز تأثیر منفی ساختمان های بلند بر زیست کره و مردم را تایید نموده اند. نوگروهو و همکاران (۲۰۲۲) نتیجه گرفتند که ساختمان های بلند به شدت بر شرایط حرارتی محلی تأثیر می گذارد. بنابراین توسعه عمودی مسکن در صورتی که تمهیدات لازم برای حفظ محیط زیست را به دنبال نداشته باشد می تواند آسیب های جبران ناپذیری بر محیط زیست داشته باشد و این خود تضييع حقوق شهروندی است. بخشی دیگر از یافته های پژوهش نشان داده است که احساس امنیت و آسایش در محل سکونت، مشارکت مردم در انجام فعالیت های محله، امنیت زنان و کودکان در فضاهای شهری، حس شادی و سرزندگی در محل سکونت، میزان تعاملات اجتماعی و مشارکت در فعالیت های جمعی و... از جمله مواردی هستند که به منظور ارزیابی حقوق اجتماعی و فرهنگی در این پژوهش مد نظر قرار گرفت یافته های پژوهش حاکی از آن است که میانگین حقوق اجتماعی و فرهنگی در محله داماهی بالاتر از متوسط ولی در محله پیامبر اعظم کمتر از حد متوسط بوده است و مقایسه این دو میانگین نیز نشان داده که بین این دو محله از نظر میزان توجه به حقوق اجتماعی و فرهنگی تفاوت معنادار وجود دارد. یافته های این پژوهش با یافته های شجاعی و پولادی (۱۳۹۸) همخوانی دارد آنها نتیجه گرفتند که امنیت پیاده روی و رضایت از کیفیت مسکن در توسعه عمودی شهرستان چالوس کمتر از حد متوسط بوده است. قربانی پارام (۱۴۰۰) نیز دریافت که طراحی فضاهای باز بازی، هنری، فرهنگی و تفریحی در برج ها می تواند در ارتقاء تعاملات و حس تعلق و دور کردن اثرات منفی زندگی صنعتی بر روی ساکنان موثر واقع گردد. لارکومبی^۳ و همکاران (۲۰۱۹) تایید کرده اند که طراحی ناعادلانه فضاهای شهری تأثیر قدرتمندی در تداوم آسیب های اجتماعی و ناملايمات روانی دارد. با افزایش مهاجرت شهری، این امر نابرابری های بهداشتی، استرس، جرم و جنایت و فقر را تشدید می کند و شهرها را به طور فزاینده ای «ناسالم» می کند.

1 - Giyasov and Giyasova

2 - , Eichner and Ivanova

3 -Larcombe

دویجنندرا^۱ و همکاران (۲۰۲۱) نیز مهم‌ترین و تأثیرگذارترین اثرات ساختمانهای بلند مرتبه را رفتار ضد اجتماعی، عدم انسجام اجتماعی و عدم ارتباط اجتماعی با همسایگان دانسته‌اند. گرچه توجه به حقوق اجتماعی و فرهنگی در محله داماهی و پیامبر اعظم در حد متوسط بوده ولی با سطح مطلوب فاصله زیادی را دارد. از آنجایی که حقوق شهروندی ابعاد متعددی را شامل می‌گردد لذا یکی حقوق اقتصادی یکی دیگر از ابعاد حقوق شهروندی است. حقوق اقتصادی آن بخش از حقوق شهروندی است که بیشتر با شرایط اقتصادی و اشتغال، اشتغال دائم، بازار، بازارچه و نظارت‌های لازم بر این بخش از جامعه در ارتباط است. یافته‌های این پژوهش در زمینه حقوق اقتصادی نشان داده که میزان توجه به حقوق اقتصادی در محله داماهی بندرعباس بیشتر از حد متوسط بوده ولی در محله پیامبر اعظم چون این میانگین از حد متوسط پایین‌تر است یعنی میزان توجه به حقوق اقتصادی در محله پیامبر اعظم کمتر از حد متوسط می‌باشد. مقایسه این دو محله از نظر حقوق اقتصادی نیز نشان می‌دهد که بین دو محله از نظر حقوق اقتصادی تفاوت معنادار است. یافته‌های پژوهش با یافته‌های قربانی پارام (۱۴۰۰) همخوانی دارد آنها نتیجه گرفتند که مجهز کردن برج‌ها به خدمات عمومی اولیه (رستوران، مغازه، مهد کودک، آرایشگاه، سوپر مارکت، باشگاه، استخر...) قادر است در ایجاد حس تعلق و تعاملات، و از سوی دیگر در کاهش سفرها در شهر و توسعه اجتماعی موثر واقع شود. بهزایپور (۱۴۰۰) نتیجه گرفت که سرزندگی و روابط و تعاملات اجتماعی در دو مجتمع مسکونی اکباتان و زیتون وضعیت بسیار بهتری نسبت به دو مجتمع مسکونی پردیسان و مهرگان دارد و اختلاف زیادی بین این دو گروه وجود دارد. مولایی و غفاری (۱۴۰۱) نیز دریافتند که پروژه عتیق شهر تبریز از منظر رعایت قواعد فقهی، اخلاقی اسلامی و حقوق شهروندی در سطح پایینی قرار داشته و نتوانسته است به مصادیق این سه بعد از آثار و نتایج پروژه‌های عمران شهری پاسخگویی مناسب داشته باشد. بابایی الیاسی و همکاران (۱۴۰۲) میزان رضایتمندی شهروندان از مولفه‌های اقتصادی را نامطلوب ارزیابی کرده‌اند. مولفه دیگری که در رابطه با حقوق شهروندی در نظر گرفته شده حق دسترسی به خدمات شهری است. استگاه اتوبوس، ایستگاه تاکسی، پارکینگ‌های مطمئن و امن در سطح محله، طراحی و تعبیه مبلمان شهری، کف پوش پیاده رو و خیابان و غیره از جمله موارد دسترسی به خدمات شهری تلقی می‌شوند. با توجه به یافته‌های پژوهش میانگین حق دسترسی به خدمات شهری در محله داماهی بالاتر از حد متوسط و در محله پیامبر اعظم کمتر از حد متوسط بوده است. مقایسه این دو نیز نشان داده که تفاوت بین این دو معنادار بوده است یعنی وضعیت دسترسی به خدمات شهری در محله داماهی نسبت به محله پیامبر اعظم بهتر می‌باشد. بنابراین یافته‌های پژوهش نشان داده است که میزان توجه به حقوق شهروندی در محله داماهی شهر بندرعباس نسبت به محله پیامبر اعظم بهتر بوده است. در بین مولفه‌ها حقوق شهروندی نیز تنها میزان توجه به حقوق زیست محیطی در محله پیامبر اعظم

^۱ - Dwijendra

بهبتر بوده ولی میزان توجه به سایر مولفه های حقوق شهروندی در محله داماهی نسبت به محله پیامبر اعظم بهتر بوده است. از آنجایی که حقوق شهروندی لازمه عدالت اجتماعی است و پیاده سازی آن ارتباط تنگاتنگی با کیفیت زندگی مردم دارد لذا بر اساس یافته های پژوهش پیشنهاد می گردد تا سازمانها و دستگاه های ذیربط اقدامات مناسبی را برای تحقق حقوق شهروندی محله های مورد مطالعه بویژه محله پیامبر اعظم اعمال کنند. در این خصوص شناسایی کمبودهای مردم و برنامه ریزی برای رفع آنها، استفاده از پتانسیل مشارکت اجتماعی برای پیاده سازی حقوق شهروندی، توجه به اسناد بالادستی بویژه سند توسعه استان از جمله مواردی هستند که می تواند در توجه بیشتر به حقوق شهروندی موثر باشد. از آنجایی که هر پژوهشی با محدودیت هایی نیز همراه است از جمله محدودیت های این پژوهش می توان به محدودیت جامعه آماری، محدودیت ابزار اشاره کرد.

منابع

- اعتصامیان، پ، پژوهان فر، م، نورتقانی، ع.ا (۱۳۹۸). شناسایی و اولویت‌بندی عوامل طراحی مؤثر بر تعاملات اجتماعی شهروندان در میدان‌های عمومی شهری، ۹(۳۴): ۱۱۷-۱۳۲.
- با بایی الیا سی، م؛ قد سی، ن؛ رح هانی، ع و قم بری همدانی، م (۱۴۰۲). سنجش میزان رضایت‌مندی شهروندان از مؤلفه‌های کیفیت زندگی در شهرهای کوچک اندام؛ (مورد پژوهش: شهر لوشان در استان گیلان)، توسعه پایدار شهری ۴(۱۲): ۱-۱۹.
- بهزادپور، م. (۱۴۰۰). پژوهشی بر جایگاه طبیعت در حس سرزندگی ساکنان در مجتمع‌های مسکونی، برنامه ریزی و توسعه شهری، ۶(۱۸): ۱۳۰-۹۷.
- برازمند، س و تقد سی نژادع (۱۴۰۱). تأثیر حقوق شهروندی در ارتقای زندگی شهری و مشارکت مردم، مطالعات شهروندی، ۱(۱): ۱۳۹-۱۶۵.
- پاک‌نهاد، ح و پژوهان فر، م (۱۳۹۶). به‌بود الگوهای کیفیت فضایی پارک‌های شهری به‌منظور افزایش تعاملات اجتماعی شهروندان، نمونه موردی: پارک‌های شهر گرگان. آرایش جغرافیایی و ضا، ۷(۲۶): ۱۹۷-۱۸۳.
- حیدری، م. (۱۴۰۲). تأثیر و نقش حقوق اساسی در تضمین حقوق شهروندی، ۱۶(۱): ۲۵۳-۲۴۰.
- زارع اندریان، ق؛ ذبیحی، ح و کاردار، س (۱۴۰۲). تبیین ارتباط حقوق شهروندی و حقوق معنوی و شهرسازی با تأکید بر نظریه حق شهر، تحقیقات کاربردی در علوم اجتماعی، ۲۳(۶۹): ۲-۱۴.
- سیفی آتشیگانه، ب. (۱۳۹۷). فرآیند جهانی شدن و حقوق شهروندی، فصلنامه پژوهش‌های حقوق تطبیقی عدل و انصاف، ۱(۳): ۶۳-۸۱.
- شجاعی، م و پولادی، پ (۱۳۹۸). مطالعه ضرورت‌ها و چالش‌های بلندمرتبه‌سازی (مطالعه موردی شهر استان چالوس)، جغرافیا و روابط انسانی، ۵(۵): ۱۳۲-۱۴۹.
- شکوهی بیده‌ندی، م. ص؛ سبحانی، ع و ژند، س (۱۳۹۷). سبب‌شناسی پروژه مسکن مهر با توجه به آموزه‌های شهرسازی الگوی بومی سکونت (مورد مطالعه: بندر خمیر)، پژوهش‌های معنوی اسلامی، ۶(۲۰): ۹۱-۱۱۵.
- عباس‌زاده، م؛ محمدمرادی، ا؛ اسماعیل‌زاده‌انگنه، سلطان‌احمدی، ا (۱۴۰۱). بررسی جایگاه ارزش‌های بنیادین زیبایی‌شناسی در خلق معنوی و شهری سازی ایرانی - اسلامی. پژوهش‌های معنوی اسلامی، ۱۰(۱): ۱۲۷-۱۵۲.
- فاخری، ن. (۱۴۰۳). ضمانت اجرای نقض حقوق شهروندی به‌منزله حقوق دفاعی متهم در تحقیقات مقدماتی، دیدگاه‌های قضایی، ۲۸(۱۰۳): ۱۷۳-۱۵۱.

قربانی پارام، ا. (۱۴۰۰). ارائه الگوی جدید برج سازی بر مبنای توسعه پایداری اجتماعی در استان تهران، آینده پژوهی شهری، ۱(۳): ۲۵-۴۸.

کریمی مشاور، م؛ سجاذزاده، ح و تروشه، ح. (۱۳۹۸). رابطه ارتفاع ساختمان‌های بلند با سلامت روان شهروندان؛ مطالعه موردی: مجتمع سعیدیه همدان، مطالعات شهری، (۳۳): ۶۲-۵۱.

کرمی مقدم، ر و پروین، خ. ا. (۱۳۹۹). نقش نظارتی مجلس شورای اسلامی در حمایت از حقوق شهروندی، مطالعات حقوق عمومی، ۵۰(۳): ۱۰۲۷-۱۰۰۷.

کربلایی ح سینی غیاثوند، ا و بهزاد پور، م. (۱۳۹۸). ارائه مدل ساختاری به منظور بررسی روابط بین مؤلفه‌های مؤثر بر ارتقای تعاملات اجتماعی در خیابان‌های پیاده‌مدار (مطالعه موردی: خیابان خیام و خیابان سپه قزوین)، آمایش محیط ۱۲(۴۴): ۱۰۵-۱۲۶.

میرزازاده دوستان، ا. (۱۴۰۱). بررسی مدیریت شهری و نقش آن در توسعه پایداری شهری، جغرافیا و روابط انسانی، ۵(۲): ۳۳-۲۱.

مولایی، ا و غفاری، ح. (۱۴۰۱). جایگاه احکام و اخلاق اسلامی و حقوق شهروندی در پروژه‌های عمران شهری (نمونه مطالعاتی: پروژه عتیق تبریز)، برنامه ریزی توسعه شهری و منطقه‌ای، ۷(۲۲): ۱۷۴-۱۳۹.

Ahmada. T, Aibinua. A , Thaheem.M.J.(2017). The effects of high-rise residential construction on sustainability of housing systems, International High-Performance Built Environment Conference – A Sustainable Built Environment Conference 2016 Series (SBE16), iHBE 2016

Dwijendra, N.K.A.; Akhmadeev, R.; Tumanov, D.; Kosov, M.; Shoar, S.; Banaitis, A. Modeling Social Impacts of High-Rise Residential Buildings during the Post-Occupancy Phase Using DEMATEL Method: A Case Study. Buildings 2021, 11, 504.

Giyasov.B and Giyasova.I.(2018).The Impact of High-Rise Buildings on the Living Environment, E3S Web of Conferences 33, 01045 (2018)

Eichner. M and Ivanova. I.(2018).Socioecological Aspects of High-rise Construction, E3S Web of Conferences 33, 03065 (2018) .

Larcombe, D.-L.; van Etten, E.; Logan, A.; Prescott, S.L.; Horwitz, P. High-Rise Apartments and Urban Mental Health—Historical and Contemporary Views. Challenges 2019, 10, 34.

Nugroho. N.Y, Triyadi S and Wonorahardjo.S.(2022).Effect of high-rise buildings on the surrounding thermal environment, Building and Environment Volume 207, Part A, January 2022, 108393

Shojaei Baghini, H. S, Manzari Tavakoli, A.M, Salajegheh, S, & Jalali Javaran, R. (2023). Structural equations modeling of citizenship rights based on cultural policies and sustainable social development in government organizations (Case study of Kerman). International Journal of Nonlinear Analysis and Applications, 14(7), 159-172